

List

KULTURNI

Listi

MARCA

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXII
PRILOGA
MAREC 2018

Variacija na temo Nimfa kiparja Ivana Napotnika.
Rok Poles, Računalniški kolaž. Osnovna fotografija, Peter Marinšek.

Bibavica

*najmanj koliko sebe moraš obdržati
da lahko opravičiš svoj obstoj*

I.
počasi se je vate priplazilo
drugo mnenje mehča
robove senc in prežvečene
ostanke kruha
je zmanjkalo že zjutraj
pravi ženska na drugi strani
pulta že dolgo niso pobrisali
pravi moški za njo
hodijo dvosmerno
kot bibavica
kot odmev besed
kot veter ki je razčesal
iglice in nemo tebe
na gugalnici

II.
prvi vročinski val je zmaga
drugi postane roževinast
obesek mimoidočih senc
in sonca in kockast spomin
lebdeča barka postaja
morski konjiček
prosojen kot jutranja
sapa se daljša
daljša do trenutka
ko vse postane tiho
in se slišijo le še
kriki galeb

III.
starec v senci obožuje
zvok lastnih besed
mu ne zmanjka
z njimi prereže vsa
gibanja misli oblakov in
morskega toka
včasih ti prepusti
da izbereš napačno
vrsto kruha
da sama brez opozorila
prečkaš veliko cesto
in včasih celo
da se zviješ v klobčič

IV.
dan je mineval v znamenju
povodca ne daš nikomur
kot da bi z njim varovala prostor srce
pamet ukazuje pazi
avto odmeva med ulicami
med svetilkami
brlijo gomazeči
vmes te kot rdeča nit
zasledujeta kratek
vdih in dolg tarnajoč
izdih bežen privid doma

Šele tam se čez čas
končno sestaviš

V.
okoli vratu si imela
usnjeno vrvico in na njej
neskončni vozal
stala si na poti
bila je temna kot je temno
morje pred nevihto
pomislila si da je dobro
zapreti okna pobegniti
nekam noter vase
si ga spustila še preden je
minila so poletja
preden si doumela
da nisi iz sladkorja

VI.
zjutraj ima kava drugačen
okus jezika na tujem nebu
mravelj na kruhu poletja
se zatika
med robove dneva
med mivko in valove
med tujce
med prevelike želje
lahko odneseš tudi
domov bo treba se
cediti brez pene
prosim in naj bo
mrzlo po grlu
in gladko tekoče
le morje ostaja
tisto isto

VII.
toplo se je prevalilo na drugo
stran obračlaš pogled
bega pripiraš veke žarek
je našel luknjo v zavesi
ščemi drami vabi na teraso
kjer te čaka še en lenoben dan

VIII.
s sabo ne nosiš več dišav
zapeljivega perila razvlečena majica
ali dve sta več kot dovolj
za vse priložnosti priti znova
se kaže za prvim zavojem
besed ni dohitela disciplina v
kateri bi lahko pridobila
dodatne točke za razumevanje
položaja ne zapuščaš
kot svoje ideje svoj
prav kot takrat ko bi lahko
izvedela da je možno tudi drugače
pa nisi bila zraven

IX.
spraševala si se
ali se spodobi
vztrajati v pozi
meni je vseeno
pravijo
da ti je pisana na kožo
tebi se zdi
da ti nianse v času in prostoru
lahko povzročajo manjše težave
zato ti je odleglo
ko je sonce padlo za hišo
in je napočil trenutek
da s psom
vsak po svoje
postaneta morska

X.
in pravi
na omaro se navadiš
(in tudi da so padale
kocke v okna
zvezde v ribnik
je bil ograjen
omejenost je bodla iz oči
so strmele
predirale
paradirale
paradiral je ponos
in vse barve v njem
vre kipi
kipi so stari
strumno postavljeni
imajo pregled
nad trgom
nad dogodki
nad izdatki
že dolgo ne
takoj zakupiš vse obnovljive vire
in praviš
Sartre bi se namuznil)
ni pa nujno

XI.
v tebi ni več prostora
ki bi ga bilo mogoče
naseliti s podobo
glasom gibom
polna spominov
sama z vajenimi kretnjami
gladiš zaprašeno
zapuščino
jo prestavljaš
po vogalih skupnega
časa
in te boli
ker ga videvaš le še
ko mu prižigaš svečo

O

- O čem že?
- O poeziji.
- O poeziji Alenke Kveder.
- O poeziji Alenke Kveder, ki jo je spela v ciklus.
- O poeziji Alenke Kveder, ki jo je spela v ciklus z naslovom Bibavica.
- O poeziji bo tekla beseda.
- O poeziji ..., kaj lahko človek sploh pove o poeziji?
- O poeziji Alenke Kveder lahko v glavnem napišem le to, da so me pritegnile njene pesmi.
- O poeziji je to ..., ja. Za poezijo je to čisto dovolj, kar je treba o njej povedati.

Poezija bralca pritegne, ali pa ne.

Vse drugo, tisto, kar je napisano v ritmu, z rimami, štetjem stopic, poudarjenih in nepoudarjenih zlogov in je urejeno v točno določenem številu vrstic, kitic in kar je še podobnih predpisov za pisanje pesmi – vse to je zgolj obrtno znanje. Zlaganje besed v naprej določen red. To je sicer lahko tudi poezija, največkrat pa ni. Največkrat je to zgolj drdranje klišejev in že milijardo-krat ponovljenih obrazcev, kot serijska proizvodnja pralnih strojev, polnjenje steklenic s pivom, polaganje ploščic, molitev rožnega venca, štetje prometa v tunelu, peka vsak dan svežega, enakega kruha, tiktakanje ure, zlaganje besed v sonet, tek po stopnicah, pogrebna koračnica, poštevanka do deset, para iz hladilnika šestega bloka, pet – sedem – pet zlogov haikuja, rezanje rezancev, šumenje vode v kotličku, tapkanje v knjižnici, štetje kovancev v dlani, mešanje kave s smetano, klenkanje števca bencinske črpalke, sajenje krompirja v razgane, vrtenje kolesnih pedal; vse to ima svoj ritem, kot zložene pesmice, po možnosti z rimo na 'i', ki se ponovi, ko se zdi, da jih več ni in spet nova rima prileti, ko se ti in mi prej se sama zgodi.

Od tukaj dalje ne znam pojasniti tistih vsebin ciklusa Bibavica, ki so me pritegnile in povabile k branju. Kot bi vstopil v neko tuje stanovanje, kjer se prepleta tuje življenje, izkušnje, ki se zdijo podobne mojim, pa ne vem katerim točno ..., tako nekako, kot bi hodil po valujoči, zreli pšenici, a previdno, da ne pomendram preveč dragocenega klasja.

Laže pojasnim, s čim me pritegne forma Bibavice. Da vem, da je pesem, čeprav ne razumem niti enega stavka. Še več. Sploh ne vem, kje se stavek konča in kje začne!? In to je to! To je dokaz. Že na prvi pogled. Tega človek ne napiše zato, ker mu je dolgčas. To napiše zato, ker mora zapisati. Ne ve zakaj, ampak mora. Kot nekakšen (na)gon poezije, ki se začuti, ali pa ne. Navzven pa je vse pojasnjeno v tem gostem pletenju kit takole:

(...)
*toplo se je prevalilo na drugo
stran obračaš pogled
bega pripiraš veke žarek*

(...)
Iz kit se pokažejo misli:
»Toplo se je prevalilo na drugo stran.«
»Na drugo stran obračaš pogled.«
»Pogled bega, pripiraš veke.«

In tako dalje.

Razumete?

Seveda ne. Tu ni kaj razumeti.

 List

Revija za kulturna
in druga vprašanja
občine Šoštanj in širše.

Izdaja

Zavod za Kulturo Šoštanj
Trg Svobode 12, 3325 Šoštanj
zanj Kajetan Čop, direktor
Izdajanje Lista finančno omogoča
Občina Šoštanj, zanjo Darko
Menih, župan.

Odgovorni urednik in
vodja redakcije (kultura)
Peter Rezman

Jezikovni pregled

Anja Švener

Oblikovanje, prelom strani

Media Center, Marko Gorjup s.p.

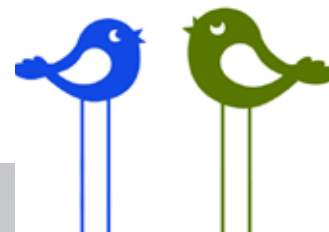
Tisk

Grafika Gracer d.o.o.

Naklada

700 izvodov.

Vse sodelavce prosimo, da
prispevke za LIST št. 4/2018,
pošljete najkasneje do 11. aprila
2018 na elektronski naslov:
list.revija@gmail.com

MESTNA KNJIŽNICA ŠOŠTANJ – APRIL 2018**VSI DOGODKI V APRILU SO SPREMLJEVALNI DOGODKI NOČI KNJIGE.****KNJIŽNI SEJEM****ponedeljek, 9. 4. 2018, od 10.00 do 18.00**

Za vse ljubitelje starih knjig, sejem rabljenih knjig, prvi ponedeljek v mesecu. Da knjige ne bi romale na odpad, jim skušamo najti na sejmu nov dom, tako ohranimo dostojanstvo starim odsluženim knjigam, ki še vedno nosijo v sebi sporočilo za vsakogar, ki si bo vzel čas zanjo in njene porumenele liste. Poleg podarjenih knjig prodajamo tudi knjige, ki so odslužile svojo nalogo v naši knjižnici, z namenom, da najdejo pot med ljudi in tako polepsajo dan strastnim bralcem in zbirateljem. Knjige se prodajajo po simbolični ceni 1 €.

RAZSTAVE: NEŽA MAURER**april, 2018**

Tokrat razstavljamo zgodbo o življenjski poti Neže Maurer. V sliki in besedi bo predstavljeno bogato ter razgibano življenje in delo znane slovenske umetnice. »Ideja o razstavi se je porodila pred štirimi leti, ko je Neža Maurer dopolnila 80 let. Pesnica me spremlja že iz gimnazijskih let, ko sem jo 'odkrila'. Njeno iskanje dobrega v sebi, ljudeh in okolici je name naredilo izjemen vtis, prav tako njena predanost ljubezni,« je povedala avtorica razstave Stanka Ledinek.

KRAJINSKA ARHITEKTURA NA POLICAH MESTNE KNJIŽNICE ŠOŠTANJ**april, 2018**

April je mesec krajinske arhitekture. Ob tej priložnosti bomo z Društvom krajinskih arhitektov Slovenije pripravili razstavo knjig in publikacij o varovanju okolja, parkih, vrtovih in drevesih.

POMLADNA PRAVLJICA

Na otroškem oddelku bomo pripravili pravljice, ki govorijo o naravi, živalih in pomladi. Vse knjige si bodo otroci lahko izposodili.

POMLAD SE PREBUJA

V Vrtnu Šoštanj so težko dočakali pomlad, zato so se z velikim veseljem lotili ustvarjanja. Skupaj z vzgojiteljicama Andrejo in Vanjo so ob delu zelo uživali. Kako jim je uspelo pa boste ugotovili ob ogledu razstave.

GLASBENI VEČER: AKUSTIČNI VEČER Z MATJAŽEM OGRAJENŠKOM**torek, 10. 4. 2018, ob 18.30 uri**

Prisluhnili bomo slovenskim uspešnicam, kot so: Dober dan, Gorska roža, Ne bom pozabil na stare čase, Julija, Slovenskega naroda sin, Za prijatelje, Dan ljubezni, So najlepše pesmi že napisane, Portorož 1905, Siva pot, Stoj Marija, Le en centimeter. Seveda ne bo manjkalo uspešnic skupine Chateau, ko so: Objemi me, Tanja, Lola, Mlinar na Muri in druge. Matjaža Ograjenška bo na klavirju spremljal dolgoletni prijatelj, glasbenik Jože Anclin.

POTOPISNO PREDAVANJE: SARA VUČKOVIČ: NOVA ZELANDIJA: NEKOČ S(M)O BILI BOJEVNIKI**torek, 17. 4. ob 18.30 uri v Mestni knjižnici Šoštanj**

Zajtrki v jutranji rosi, strmeč v ocean, ki te navdihuje s svojo rušilno močjo. Opazovanje travnikov, ki se ne končajo. Veter, ki nosi vonj svežega cvetja. Hitenje oblakov, ki te zapuščajo, medtem ko strmiš v daljavo. Bel vulkanski pesek, v katerem puščaš sledi, ko hodiš tik ob vodi in zreš proti južnemu polu. Dežela, kjer je življenje in radost čutiti v vsakem atomu. Potopis je kot zapis izšel tudi v knjigi Velenjčani potujejo.

URA PRAVLJIC**četrtek, 26. 4. od 17.00 do 17.45**

Namenjeno otrokom od 3. leta dalje. Pripovedovala bo Marjetka Blatnik.

URA PRAVLJIC V ANGLEŠKEM JEZIKU**četrtek, 12. 4. od 17.00 do 17.45**

Ura pravljic v angleškem jeziku je namenjena otrokom od 5. leta. Pripovedovala bo Romana Bonno.

PRAVLJIČNA MEDITACIJA ZA OTROKE Z JANJO IN MEDVEDKOM TAPKOM**četrtek, 5. april, ob 17. uri**

Sproščanje s pravljico meditacijo in tapkanje pri katerem se bodo otroci »polnili« s pozitivno in ustvarjalno energijo. Otroci se zelo hitro odzovejo na tapkanje, kadar pri tapkanju uporabim medvedka ali kako drugo igračko. Na ta način otroci prenesejo vse svoje težave na igračko in se lažje znebijo težav, ki jih imajo. Otroci naj s seboj prinesejo igračko, medvedka, punčko... Primerno za otroke od 3. leta dalje.

PRAVLJIČNA JOGA**četrtek, 19. april, ob 17. uri**

Pravljčna joga je namenjena otrokom od 3. leta dalje. Ob poslušanju zgodbe bomo otroke popeljali v svet jogijskih položajev (asan). Postali bodo lahko hrabri junaki, pogumni levi, zviti krokodili, lahkotni vetrovi ali pa prikupni kraljeviči in princeske. Izvajali bosta Nina Časl in Marjetka Blatnik.

EROTIKA – TEMELJ ČLOVEŠKE SREČE

Na 6. mednarodnem festivalu erotične poezije, Muza, pri muzah, z muzami, ki ga prireja založba Maus iz Maribora, so se 23. februarja v Mestni hiši v Mariboru

Foto: Lidija Stampar

pomerili polfinalisti natečaja, ki je bil razpisan do 31. decembra 2017. Vsak avtor je lahko sodeloval z eno pesmijo, ki jo je oddal označeno samo s šifro. Po besedah organizatorja je na razpis prispelo preko 100 pesmi iz Slovenije in drugih Evropskih držav. V januarju letos je strokovna komisija, ki so jo sestavljali dr. Ana Porenta, Marjan Pungartnik in David Bedrač ter Borče Panov, razglasila polfinaliste. Ti naj bi se z branjem pomerili prvi dan festivala. Drugi dan, to je 24. februar, naj bi v večeru sodelovalo 12 finalistov, vendar so se organizatorji zaradi slabega vremena odločili, da festival izvedejo v enem kosu. V polfinalu je bralo 26 avtorjev, dogodek pa je vodila vodja festivala Nataša Švikart, ki je pred leti prepoznala manjko erotične poezije v slovenskem prostoru in zato začela z dogodki, ki so vodili v festival. Dr. Ana Porenta in Marjan Pungartnik sta izbrala 12 finalistov, ki so predstavili isto pesem v drugem delu večera. Šest finalistov je bralo v poezijo v slovenskem jeziku, šest pa v

slovaškem, hrvaškem, oziroma srbskem in bosanskem ter nemškem s prevodi. Večer so popestrili prefinjeni plesni gibi Nine Ploštajner.

Založba Maus je na dan festivala predstavila tudi zbornik Muze, pri muzah, z muzami, izbrane pesmi, v katerega je vključenih 39 najboljših avtorjev. Zbornik je uredila Nataša Švikart, naslovna fotografija lanske Muze Petre Bauman je delo Miha Kacafura. V uvodu je urednica med drugim zapisala: Večer prepleten z mikrokozmosi vsakega posameznika in nenazadnje različno predstavo o tem, kaj naj bi erotična poezija bila, ruši pregrade med svetovi in jih združuje v kolektivni pesniški duh, tudi erotični. (...) In seveda je erotika temelj človeške sreče in gonilo.

Strokovna komisija je na koncu razglasila zmagovalce festivala. Prestižen naslov Muze ter Apolona za tuj jezik sta prejela Adjelka Kurčulović in Milan Libiger, za pesem v slovenskem jeziku pa Milojka B. Komprij, ki se je skupaj z Valterjem Čučkovičem veselila zmage.

V SPOMIN NA KAJUHA KAJUH

V spomin na padlega Karla Destovnika Kajuha so se v februarju tudi občini Šoštanj zvrstili nekateri dogodki, ki so obudili spomin na prezgodaj umrlega domačina, domoljuba, vizionarja in pesnika. Med drugim so v Mestni galeriji Šoštanj na dan spomina na njegovo smrt pripravili krajše branje V spomin

na Kajuha Kajuh, ki so ga izvedli člani Šaleškega literarnega društva Hotenja in prisotni, ki so z veseljem sodelovali s prebiranjem in recitiranjem Kajuhove poezije. V vezni besedi je Milojka B. Komprij povedala nekaj besed iz njegovega življenja in prebrala tri njegove, v letu 2015 prvič objavljene pesmi iz

najnovejše zbirke, ki jo je uredil Vlado Vrbič, Kajuhove Zbrane pesmi. Od članov društva so svojo poezijo prebirali Božena Tanšek, Dušan M. Pirc, Ramiz Velagič in Senka Karlovčec. Kajuhu pa so se iz knjige Pesmi med ostalimi poklonili tudi mag. Majda Završnik Puc, Mateja Kumer, Bojana Žnidar in drugi prisotni.

Foto: Nace Serdinšek

IVO ČERLE

V mestni galeriji Šoštanj so 16. februarja odprli razstavo Ali več, da drevesa govorijo, mariborskega ustvarjalca Iva Čerleta. Tema razstavljenih del je odnos ljudi do narave, vsebina pa portreti ameriških staroselcev. Ti so v preteklosti nagovorili ustvarjalca preko istoimenske knjige iz katere je črpal podobe. Ameriški staroselci so namreč znanih po spoštljivem odnosu do vsega naravnega okolja. Na ogled je 20 del v akvarelu in perorizbi, ker pa je ustvarjalec predvsem znan kot fotograf so dodane štiri fotografije na to temo. Na otvoritvi je ustvarjalec spregovoril tudi o svojem odnosu do stvarstva.

Andrej Rakovec je o njem pred časom med drugim zapisal: *Ivo Čerle je po poklicu grafični oblikovalec in absolvent Pedagoške akademije. Rojen je leta 1935 v Mariboru. Nase je opozoril že v 70. letih prejšnjega stoletja, predvsem s fotografijo. Je član Fotokluba Maribor in eden izmed avtorjev, ki so se predstavili na razstavi Fotografija mariborskega kroga leta 1971. Fotografirati je začel kot zaposlen v propagandnem oddelku Metalne Maribor, znanje je nadgrajeval z ustvarjalci kot so Dvoršak, Zmago Jeraj, Stojan Kerbler in Dragiša Modrinjak. Vzornik Jozo Četković ga je navdušil za fotografiko, s katero se je Čerle ukvarjal zlasti v 2. pol. 60-ih. Leta 1972 je prejel naziv kandidat mojster fotografije Foto zveze Jugoslavije in leta 1974 AFIAP (Artiste FIAP).*

Večkrat se je uvrstil med najuspešnejše avtorje v Sloveniji in Jugoslaviji in objavjal doma in na tujem. Bil je mentor fotografskih tečajev za različne ciljne skupine, vodil je likovno razstavišče v podjetju Zlatorog, kjer je ustanovil tudi fotografsko sekcijo. Poleg fotografike se je ukvarjal še z izohelijo in fotomontažo, kombiniral fotografiko in fotomontažo. Po letu 1970 se je usmeril v čisto fotografijo. Ustvarjal je v tehnikah črno-bele in barvne fotografije. Med najbolj znanimi fotografskimi cikli so Iz albuma portretov, Moja potovanja, Maske, Refleksije, Kolaži, Gozdne impresije, Likovni umetniki, Folkart in Mariborski utrip. Njegov opus zaznamuje človeška figura, ki jo zajame v portretih in utrinkih iz vsakdanjega življenja, prizorih dela, v urbanem okolju, tovarnah in na ulicah. Kot spreten interpret človeške nravi predstavi v širokem razponu notranje doživljanje in čustvovanje. V poznem opusu so nastali portreti umetnikov, udeležencev likovnih kolonij, ki jih je razstavil skupaj z njihovi portreti njega samega. Njegov opus obsega tudi dela z motivi iz predmestnega okolja, npr. zapuščene hiše, prometni znaki, drevesa, ograje, medtem ko izseki mestnih

krajin iz zadnjega obdobja naglašujejo na eni strani liričnost, na drugi pa beležijo odnos sodobnega človeka do družbenih vprašanj. Obravnaval je tudi motive iz narave, ki jih je podal v liričnih interpretacijah in atraktivnih pristopih s poslušom za likovne vrednosti motivov. V seriji Kolaži je opozoril na ekološko problematiko in prepletel barvne in črno-bele fotografije po načelu kontrastnosti. Ivo Čerle je na področju grafičnega oblikovanja prejel več nagrad, izdelal logotipe za znana slovenska podjetja (npr. Tovarno glinice in aluminija v Kidričevem, Muro, Trgoavto Koper, Tekstilindus). Leta 1981 je zasnoval pisavo čerleta (cherleta),

pri kateri je izhajal iz cevi in ki jo zaznamujejo mehke linije in voluminoznost. Del njegovih fotografij hranijo v Umetnostni galeriji Maribor in Muzeju narodne osvoboditve Maribor. Svoja dela je razstavil na številnih razstavah doma in v tujini ter zanje prejel vrsto nagrad. Poleg fotografije se ukvarja tudi s slikarstvom, znane so npr. upodobitve ameriških Indijancev v različnih likovnih tehnikah.

Je tudi prejemnik prestižnih nagrad s področja fotografije, ki jih je prejemal doma, v republikah bivše Jugoslavije in v državah, kot so Nemčija, Amerika, Kitajska...

Razstava je bila na ogled do 10. marca.

Foto: Nace Serdinšek

DRUŽINSKI PARLAMENT, MEDLA KOMEDIJA MGL

Mestno gledališče Ljubljansko je 12. januarja 2017 prvič v Sloveniji predstavilo komedijo katalonske dramatičarke, scenaristke in režiserke Cristine Clemente iz leta 2013, "Družinski parlament", ki so jo katalonski kritiki označili za "prijazno družinsko komedijo" in staršem toplo priporočili obisk predstave skupaj z njihovimi najstniki.

Kot pravi avtorica, so njeno igro delno navdihnili spomini na lastno, nekoliko nenavadno otroštvo. "Pri meni doma so bili zelo levo usmerjeni in so hoteli vzpostaviti pravičen sistem, o vsem se je pogovorilo, glasovalo in vsak je prišel na vrsto pri zadolžitvah. Meni je bilo takrat to zoprno, primerjala sem se z drugimi otroki in hotela biti kot oni. Želela sem si, da bi mi ukazovali, jaz pa bi ubogala. Hotela sem razumeti, zakaj so moji starši to počeli, od kod jim ta želja, da bi bili vsi enaki. Ko si otrok, včasih občutiš, da je pritisk odgovornosti večji, kot si ga zaslužiš...", je povedala v intervjuju za barcelonski Teatralnet (prevedla Veronika Rot za gledališki list MGL). V komediji, pravi, je prvotno želela prikazati le nenavaden model družine, a je na koncu ugotovila, da je tema obširnejša in da dejansko piše družbeno-satirično igro o pomanjkljivostih demokratičnega parlamentarizma.

Njena komedija, ki jo je v MGL spretno, vendar neinovativno režiral Primož Ekart,

ima dokaj preprosto strukturo; dogaja se v stanovanju družine z dvema odrasčajočima otrokoma, katerih starša, kot povzema gledališki list predstave, "že od nekdanj pedantno skrbita za to, da se vzgoja in sistem organizacije življenja znotraj družine odvijata v skladu z načeli prave demokracije. Imajo svojo ustavo, zakone, določajo proračun, plačujejo davke, skratka, delujejo kot država v malem." A stari sistem se začne nezadržno podirati, ko se uporniška hči Ana, ki je ravno dopolnila 18. leto starosti, noče več v vsem strinjati s starši in si zaželi sprememb (še posebej prenove svoje otroške sobe, v katero jo je sram peljati svojega fanta, nemškega študenta arhitekture Wolfganga, s katerim bi rada končno seksala – oče/predsednik pa nikoli ne odobri sredstev). Uporništvo. Vsem staršem najstnikov poznana situacija, kajne? A njuna hči dejansko lahko zahteva predčasne volitve... Oče Albert, ki trenutno vodi družino v vlogi predsednika se pokroviteljsko strinja, saj domneva, da nima konkurence (kadarkoli je bila predsednica njegova žena Marta, je začela upravljati preveč denarja iz družinskega proračuna, tako da je – po formalnih predčasnih volitvah – zmeraj prevzel vajeti nazaj). A tokrat je drugače. Ana ima namreč povsem nepričakovano

idejo: tudi ona (saj je zdaj polnoletna) bo kandidirala na volitvah. S tem seveda sproži cel plaz dogodkov. Najprej nad idejo navduši svojega popolnoma nezrelega, razvajenega, od staršev (in marihuane) nezdravo odvisnega 24-letnega brata Rikija – podkupi ga namreč z novimi bobni, v upanju, da ji bo oddal svoj glas. A tudi Riki se presenetljivo odloči kandidirati. Kdo bo torej za koga glasoval na volitvah, za katere si vsak kandidat pripravi plakat in bolj ali manj razumljiv (in razumen) program? V prvem krogu po pričakovanjih glasuje vsak zase in nič ne kaže, da bi lahko v drugem krogu bilo drugače. In tu se zadeva šele zares komično zakomplicira, saj se družina zave, da potrebuje neparne volivca – in to je Nemeec Wolfgang! Čeprav mu ni vsak ob prvem obisku izrekel dobrodošlice (RIKI (ker je Wolfgang k njim prišel na večerjo): "A ni zadosti, da skrbimo za svoje ljudi, ne pa da bomo morali skrbeti še za tujce?! Niti štirje dnevi ne bojo minili, pa bomo imeli hišo polno študentov v izmenjavi, ki bodo hoteli postati člani naše družine!"), se mu zdaj vsi "prilizujejo" na svoj način, ker nujno potrebujejo njegov glas – mama pri njem celo na skrivaj naroči prenovo stanovanja za 40.000 evrov, s čemer ga zares osreči, ker bo to njegovo prvo naročilo. Pogodba je podpisana, a čeprav je redoljubnemu,

nekoliko suhoparnemu Wolfgangu najbolj simpatično očetovo avtoritarno vodenje družine, izneveri oba starša in glasuje za svoje dekle, Ano (mimogrede, v zelo prepričljivi in simpatični izvedbi Lene Hribar). Ana zmaga in uvede nov, levičarski režim, ki temelji na povečani svobodi posameznih članov družine in občutnem zmanjšanju števila formalnih družinskih sestankov in glasovanj o vsaki malenkosti; "podržavi" tudi družinsko blagajno, saj verjame, da bo vse družinske člane odslej vodil zdrav razum ter da osebne svobode ne bodo izrabljali na škodo drugih. Vendar se zelo moti. Družina, dolga leta vajena avtoritativnega patriarhata (četudi v demokratični preobleki), je zdaj v razsulu, kot tudi stanovanje – nihče ne pospravlja za sabo, ne hodi več v trgovino po hrano, ne kuha... Nekdo je celo ukradel ves denar iz "prašička". Oče skliče izredni sestanek in, kot velikokrat prej, želi prevzeti vajeti, a tudi on se moti...

Tujec Wolfgang, ki se do zdaj ni posebej k čemurkoli izražal, se tokrat potihem, a jasno, z nemško doslednostjo, oglasi; ker je družini posodil denar, jo kreditiral, je zdaj njen lastnik. To mu je omogočila družina sama, z zakoni, ki jih je pred leti sprejela. WOLFGANG: "Samo ena stvar, če ne zamerite ... Družina mi dolguje 40.000 evrov." ANA: "Vse ti bomo povrnili, Wolfgang." WOLFGANG: "Zakon 27/1993 pravi, da v primeru, ko družinski član prispeva denarna sredstva v višini, ki presegajo skupno vsoto celoletnih prispevkov vseh ostalih družinskih članov, ta oseba avtomatično postane predsednik. To pomeni, da sem novi predsednik jaz!"

Presenečeni? Ja in ne.

Avtorica se v svojem besedilu poigrava s tipičnimi zapleti, do katerih prihaja v sodobnih parlamentarnih demokracijah: s finančnimi krizami, pritiski in varčevalnimi ukrepi, z lažmi, demagogijo in prazno retoriko, z nizkimi udarci, lobiranjem in korupcijo (le da se tokrat dogajajo v mikrokozmu štiričlanske družine). Tematika je torej razumljiva vsem gledalcem, tudi izven njene države, saj karikira vsesplošno politično dogajanje.

Zaključek igre, da so namreč čisto vsi politiki odvisni od "finančnikov", je v kontekstu predstave komičen, a v bistvu niti ni, ko se zamislimo...

A kakšno je pravzaprav sporočilo predstave? Da sta obe opciji slabi, a je vendarle boljša preverjena vladavina s trdo roko, kot kaos, ki ga lahko povzročijo mladi, neizkušeni "revolucionarji"? Ali da je avtonomnost ljudi na položaju le iluzija, ker je vedno v ozadju denar? Nam želi avtorica povedati, da je politika umazana reč, kakorkoli gledano? Žal nič novega, kar nam ne bi bilo že zdavnaj splošno znano... Kar se predstave MGL tiče, čeprav ima dober tempo in - še posebej mlajši igralci (poleg omenjene Lene Hribar še sproščen Jernej Gašperin v vlogi njenega brata in potuhnjeno zadržan Domen Valič v vlogi Wolfganga) - dajo res vse od sebe, komedija pravzaprav ne ponuja nobenega večjega presežka. Dialogi so predvidljivi, zato nekoliko dolgočasijo in vse skupaj deluje kot srednješolska predstava (ali vsaj namenjena "zgolj" srednješolcem); lika staršev sta oblikovana precej klišejevko (new-age mama Tanje Dimitrievske je še

mestoma zabavna, a neprebavljiv oče Jožefa Ropoše, ki se je večkrat tudi zmotil v besedilu in precej deklamiral svoje replike, je zares najšibkejši člen predstave).

Tako žal še najbolj izstopa scenografija predstave, delo Damira Leventiča, ki si je zamislil prostor kričeče živih barv, nekaj med hippie in Barbie stilom (na tleh ne manjkajo niti kupi blazin "krpank" za meditiranje in veliki kip Bude). Kostumografija Belinde Radulović dobro karakterizira posamezne like in lepo dopolnjuje scenografijo. A nujno je povedati, da bi tudi likovna podoba predstave lahko bila veliko bolj domiselna. Za primerjavo: na krstni uprizoritvi predstave v Barceloni sta se avtorica z režiserjem Jordijem Casanovasom odločila postaviti med gledalce in igralce "četrti steno" v podobi pročelja hiše, saj sta želela, da bi se gledalci počutili kot pravi opravljivci, ki "špegajo" k sosedom skozi okna... To je zgodbo uokvirilo, obenem pa sta ji dala naturalistični ton. Odlična ideja!

V izvedbi MGL pa je "Družinski parlament" standardna komedija, kakšne prebujajo le medel smeh in mlačen aplavz, in mene osebno ni z ničemer navdušila.

Mestno gledališče ljubljansko; avtor: Cristina Clemente, režiser: Primož Ekart, dramaturgija in prevod: Alenka Klabus Vesel, scenografija: Damir Leventič, kostumografija: Belinda Radulović, avtor glasbe: Davor Herceg, igrajo: Lena Hribar, Jernej Gašperin, Domen Valič, Tanja Dimitrievska, Jožef Ropoša.

(Predstava ogledana 9.12.2017 v KD Velenje)

PROJEKT PREUREDTVE TRGA BRATOV MRAVLJAKOV V ŠOŠTANJU

Tisti, ki skozi čas sledimo razvoju in spreminjanju mesta Šoštanj, pozdravljamo skrb Občine Šoštanj za ohranjanje kulturne dediščine, kar je v teh »kriznih« časih po besedah nekaterih zelo težko ali misija nemogoče. Predstavljamo si dilemo med vlaganji v kulturo in uresničevanjem socialnih transferjev, ki jih država na tak ali drugačen način deloma prelaga tudi na ramena občin. Pri tem je razloge za obstoječe stanje potrebno iskati tudi v nižanju glavarine s strani države, prisilnem nižanju občinskega proračuna in nekaterih drugih razlogih. Obenem pa ne moremo mimo naslednjega dejstva, da Občina Šoštanj in Krajevna skupnost Šoštanj skupaj z meščani vse od ustanovitve občine pravzaprav sanirata stanje in usodo, ki je bila temu mestu namenjena v preteklosti. Omenjene ovire pa na nek način predstavljajo nekakšen sprožilec, ki omogoča trenutno stanje v javnosti, ki se odraža v dojemanju in potrebnosti kulture. V času krize vedno pridejo prav izgovori, ko se odločamo med realnim rezultatom kot je asfaltirana cesta ali dolgoročni marsikdaj neoprijemljivi učinki kulture, ki kot posledica izhajajo iz bralnih navad, obiskovanja kulturnih prireditev, muzejev ali nakupa slike, s katero polepšamo steno domačega doma. Zaradi tega upamo verjeti lastni sposobnosti prepoznavanja lepega od tistega drugega ali sporočilni vrednosti besede in pomena dane besede ali pa se

Del notranjega dvorišča s stopniščem na gank. Podhod pri hiši št. 8.

Grb nad portalom v obzidju ob h. št. 17

znati zgolj ustaviti ob poslušanju glasbe, v kateri slišimo naravo in svoj mir.

Morda pa smo po osamosvojitvi z nastankom naše države kar malo pozabili, da smo kot narod dolga stoletja preživeli le zaradi pregovorne trdoživosti, narodne zavednosti in kulture. V relativnem miru, blagostanju in prepričanju v javnosti, da bo država že našla rešitve perečih družbenih vprašanj, smo vse bolj pasivni in celo samozadostni. Ja, res je, prioritete so se spremenile, nekdanji namreč kar precej občutljivi ob vprašanju svobode, nacionalnih vprašanj ali vsiljevanju skupnih programskih jezikovnih jeder. Le kaj nas lahko prebudi danes?

Razmislek pred obnovo

No, na začetku bodi dovolj o splošno znanih preprekah, ki pa v resnici močno vplivajo na trenutno stanje na področju kulture. V nadaljevanju bomo spregovorili o nameri Občine Šoštanj, da uresniči projekt preureditve trga bratov Mravljakov v Šoštanju, o katerem je govora že nekaj časa. Pri tem izpostavljamo vprašanje vizije oziroma izhodišč, ki jih mora investitor poznati in zagovarjati, preden bo začel nastajati arhitekturni projekt preureditve. Predlog projekta bo namreč kasneje v javni razpravi, ki temu sledi, zelo težko spreminjati.

Tudi zaradi tega je na tem mestu izpostavljeno vprašanje poimenovanja trga, ki je bilo v preteklem letu obravnavano v kar nekaj številkah Lista. Glede na, med ljudmi

uveljavljeno poimenovanje, predlagamo: Glavni trg.

Oživitev trga

Prvo morda najpomembnejše izhodišče investitorja naj bo vnovična oživitev trga s trgovinami, lokali, obrtnimi delavnicami, stanovanji za mlade. Trg je bil namreč v preteklosti prostor trgovanja na občasnih sejmih, vsakodnevnih nakupov v trgovinah, storitev obrtnih delavnic, obiskovanja gostinskih lokalov, druženja in prireditev. Skratka, zastavljeno je vprašanje, kako Šoštanjčanu in obiskovalcu v trgu ponuditi vsebine in storitve, ki ga zanimajo.

Prometna ureditev

Prometna ureditev predstavlja drugo izhodišče za razmišljanje. Šoštanj je manjše mesto, v katerem se je mestno in okoliško prebivalstvo v vseh časih dnevno oskrbovalo in iskalo storitve. Prav iz tega razloga je bil trg prometno pretočen, kot na primer v Pliberku. Omenjene funkcije trga se v zadnjih desetletjih selijo na obrobje mesta v nakupovalno središče, kamor je bila na začudenje mnogih umeščena celo knjižnica, ki ima mimogrede izjemno tradicijo in kot takšna sodi v mestno središče. Delno zaprtje trga v preteklosti, nevdrževane fasade, zapiranje lokalov in zastarela stanovanja so povzročili v trgu mrtvilo in brezperspektivnost, glavni relativno neosvetljeni trg pa je postal spalno naselje in parkirni prostor z občasnimi prireditvami.

Vprašanje gornjega dela trga je prometno problematično že od širitve Levstikove ceste po drugi svetovni vojni. Ob tem je bila deloma odstranjena hiša v gornjem delu trga (h. št. 15). Ob neuspešnih poskusih za izgradnjo obvoznice še vedno ostajajo aktualna razmišljanja o rušenju dela Kunstove hiše in širitvi Primorske ceste. Kot posledica, bi bil gornji del trga fizično ločen s prometnico, hiše ob njej so namreč zaradi gostega prometa ogrožene že zdaj. Predlagamo omejitvev in preusmeritev prometa težkih vozil v gornjem delu trga, s čimer bo ohranjena celovitost trga. Poudariti je potrebno, da bo trg tako ohranil turistično atraktivnost in veduto gornjega dela trga. Lokalna skupnost je tako pred zahtevno nalogo, uveljaviti ustrezno prometno ureditev, s katero bo trg v prihodnosti vendarle lahko zaživel.

Glavni trg po letu 1952

Stavbni fond

Kot tretje izhodišče izpostavljam ohranitev stavbnega fonda v Trgu bratov Mravljakov. Trg ima zgodovino in pomen kot glavni trg v Šoštanju in je zavarovan z odlokom o varovanju kulturne dediščine. Trg in trške hiše so nastale ob gospodarskem uspehu njenih lastnikov. Po drugi svetovni vojni je z nacionalizacijo stavbni fond propadal vse do novejšega časa, ko je ta proces mestoma vendarle zaustavljen.

Ena najstarejših hiš v trgu je **Kunstova hiša** (h. št. 14), ki je morda vidna že na sliki (Vischerjeva Topografija Štajerske), kjer predvidoma še ima prečno slemenitev glede na trg. Skozi 19. stoletje je bila v hiši gostilna in hotel zaradi razvoja tujkega prometa (Breznik, kasneje Kunst). Po drugi svetovni vojni in nacionalizaciji je

bila v pritličju še vedno gostilna, danes trgovina, v nadstropju pa so nastala stanovanja. Napovedan poseg v stavbno maso Kunstove hiše zaradi prometne ureditve zgornjega dela trga bo imel za trški prostor nepopravljive posledice. Ob tem izpostavljam izjemen pomen **mestnega obzidja** s plemiškim grbom v zgornjem delu trga ob hišni št. 17, ki pa je ob tej prometnici neprepoznaven.

Izpostavljam in predlagamo vsaj delno ohranitev **notranjega dvorišča** v trgu s še ohranjenim gankom (h. št. 8).

Izpostavljam in predlagamo umestitev **kipa Marije** na mesto, kot je bil prvotno postavljen leta 1892. Kip je zaznamoval podobo trga vse do leta 1952, ko je bil odstranjen z razlago o drugačni družbeni stvarnosti, leta 1989 pa je bil znova

postavljen, vendar na drugo mesto z drugo orientacijo in z razlago o njegovi spremenjeni vlogi (Ureditveni načrt Šoštanj, 677/88–UN–P, Zavod za urbanizem Velenje 1989). Predlagamo torej, da se Kip Marije končno postavi na prvotno mesto z novo prometno ureditvijo, morda po zgledu Pliberka.

Mestni zabiti vodnjak je nekdanj stal na mestu, kjer je danes vhod v Mestno galerijo (h. št. 7). Predlagamo ponovno postavitvev. Šoštanj je električni tok dobil leta 1902 in **mestno razsvetljava** nekaj let kasneje. Skozi čas je prišlo do nekaterih sprememb in rešitev, ki so povsem neustrezne, kot so štirje železni kandelabri za žaromete in množica kablov, ki dominirajo nad trgom. Svetilke mestne razsvetljave je potrebno zamenjati s historičnimi, kandelabre in kable je potrebno odstraniti.

Vse do konca druge svetovne vojne je bil osnova **tal** pesek, kasneje asfalt in granitne kocke, danes so to povsem neustrezni tlakovci. Pločnikov in gredic do 50. let 20. stoletja ni bilo. Neustrezno niveliranje ob zadnji obnovi trga povzroča zalivanje vhodov v nekatere hiše.

Turistična atraktivnost

Kot četrto izhodišče poudarjamo prihodnjo turistično atraktivnost starega trškega središča. Trg naj ostane staro trško središče, ki bo privlačilo poglede in zanimanje obiskovalcev, da se tam ustavijo v manjših trgovinah, lokalih, obrtnih delavnicah itn. Nad vhodi v obrtne lokale naj bodo postavljeni enotni napisi in izveski. Neonski napisi niso ustrezni. Na tem mestu je umestno razmišljanje, na kakšen način je mogoče pritegniti bodoče najemnike. Morda bo pravi pristop v tej smeri prav nižja najemnina za prvih nekaj let najemne pogodbe.

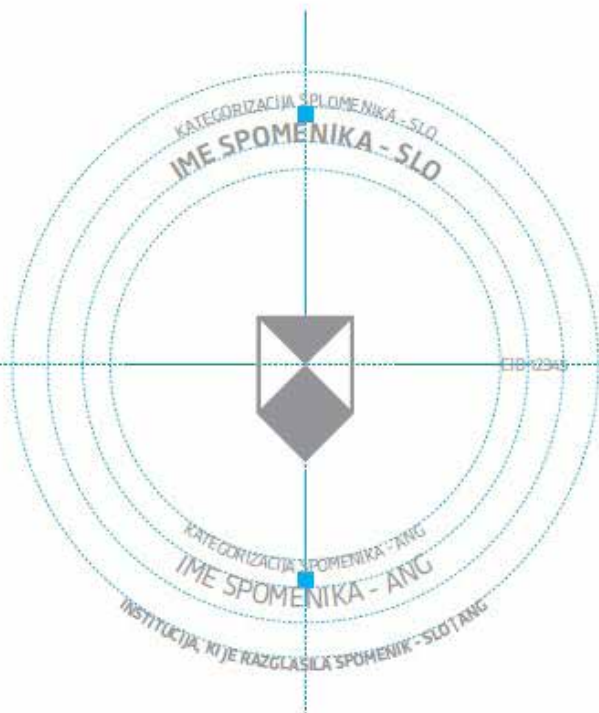
Glavni trg pred drugo svetovno vojno

Razdalja med tipografijami je 4 mm

Tipografska struktura in centralna postavitev znaka sestavljata okroglo formo tipografske strukture, ki se prilagaja količini informacij. Označevalni element je oblikovno racionalen in dovolj prepoznaven.

Vsi napisi na tabli so zapisani v slovenskem in angleškem jeziku.

Tipografski elementi se glede na naravo informacij razlikujejo po velikosti in tipografskem rezu. Vsaka pozicija opredeljuje točno določeno vsebino in je omejena s številom tipografskih znakov.

Premer krožnice
0150 mm
0130 mm
0114 mm
0100 mm

Vsečina besedila
KATEGORIZACIJA SPOMENIKA - SLO
IME SPOMENIKA

ENOTNA IDENTIFIKACIJA DEDIŠČINE

0100 mm
0114 mm
0130 mm
0150 mm

KATEGORIZACIJA SPOMENIKA - ANG
IME SPOMENIKA

ORGAN, KI JE RAZGLASIL SPOMENIK - SLO | ANG

PRIMER DRŽAVNEGA SPOMENIKA:
REPUBLIKA SLOVENIJA | REPUBLIC OF SLOVENIA
PRIMER LOKALNEGA SPOMENIKA:
OBČINA PIRAN | MUNICIPALITY OF PIRAN

Osnovni znak po Priročniku za označevanje nepremičnih kulturnih spomenikov, ki je bil izdan na podlagi tretjega odstavka 58. člena ZVKD, UI RS, št. 16/08 in 123/08.

Izpostaviti velja trško veduto s kipom Marije, pogled na Pusti grad in še kaj. Tudi v povezanosti trga in bližnjega Muzeja usnarstva na Slovenskem, ki ga med drugim premore Šoštanj, je mogoče iskati prihodnjo dodano vrednost. Veliko dodano vrednost pa bi trgu podarili z ustreznim označevanjem kulturno zgodovinskih spomenikov.

Prireditveni prostor

Šesto izhodišče naj bo prireditveni prostor, kar pa je deloma že uresničeno, čeravno so bile v zadnjih 70. letih iz trga umaknjeni tradicionalni sejmi kot so Katarinin sejem, Šmihelov sejem itn., z izjemo novonastalega pusta Šoštanjskega. Govora je torej o kulturno etnografskih prireditvah, ki naj poudarjajo tradicijo in pomen trga skozi čas. Pri tem pa ta cilj naj ne postane prioriteta.

Trg ima zgodovino in pomen kot glavni trg v Šoštanju

Za razumevanje razmer obravnavanega obdobja v Šoštanju je potrebno poznavanje sprememb, ki so vplivale na razvoj trga in njegove stavbne mase. Pomemben mejnik v razvoju trga Šoštanj (mestnega jedra) je bil prav gotovo požar leta 1734, ki je upepelil šoštanjsko graščino Amsthaus. Požar je prisilil njene prebivalce, da so se preselili v nekdanjo kaščo, imenovano Thurn. Posledice požara so bile tako hude, da se je s tem pričela preusmeritev trškega razvoja. Že od začetka 19. stoletja je bilo težišče razvoja naselbine preneseno na stavbni črti objektov od nekdanjega prostranega graščinskega dvorišča.

Ob tržnem prostoru so bile nanizane pomembnejše trške stavbe. Sredi trga je vsaj že sredi 18. stoletja nastala stavba magistrata povezana v strnjeno pozidani niz hiš. Podoben niz hiš je nastal tudi na nasprotni strani trga. Prostornost trga je kasneje omogočila gradnjo reprezentančnih trških hiš, sodišča, davkarije in pošte, kar je deloma vidno na Kaiserjevi suiti iz srede 19. stoletja. Iz enovitosti trških stavb sta na vzvišenem mestu izstopala grajska stavba in cerkev sv. Mohorja in Fortunata.

Amsthaus in gornji del trga (Vischerjeva topografija Štajerske)

Schönstein leta 1875 z vpisanimi hišnimi številkami, obarvanimi stavbami in parcelami (Geodetska uprava Velenje, Kataster Šoštanj/ZKN_2880/0959_0006.djvu (1875))

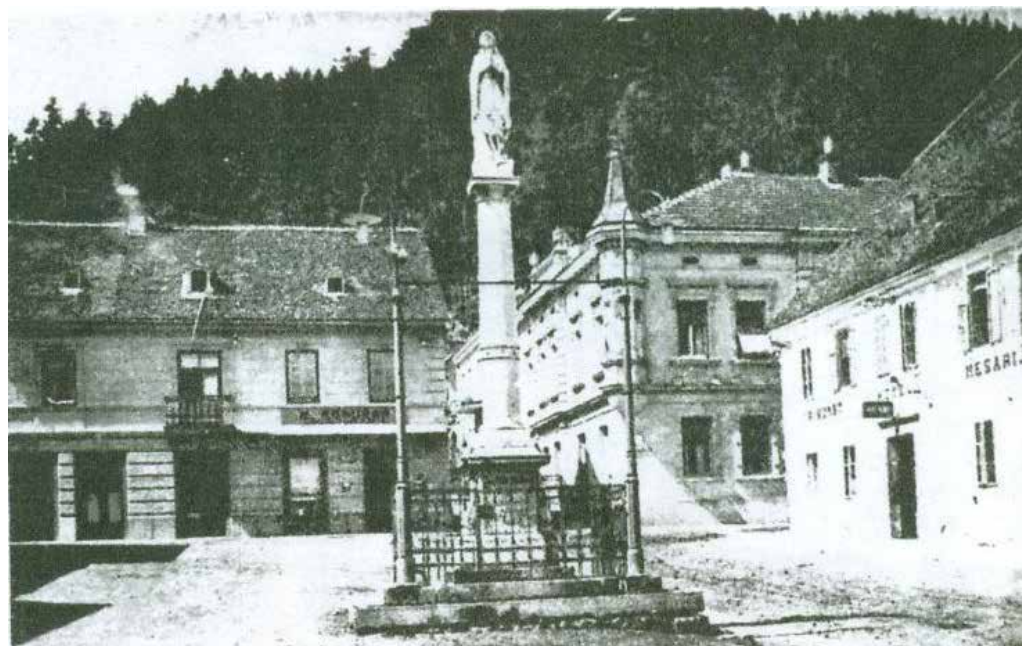
Stavbne parcele so bile v katastru oštevilčene v črni barvi, same stavbe pa obarvane v rdeči karminski barvi. Z močnejšo karminsko rdečo barvo so označene pomembnejše upravne oziroma javne stavbe. Vse omenjene stavbe so bile zidane, pročelja hiš v trgu so bila poudarjena z močnejšo črto. Za omenjenimi trškimi hišami so bile zemljiške parcele, ki so bile označene s številko rdeče barve. Travniške površine so bile obarvane svetlo zeleno, vrtovi pa s temnejšo zeleno barvo. Na teh zemljiščih so večinoma stala lesena gospodarska poslopja, obarvana z rumeno barvo in niso bila številčena. Lesene hiše izven trškega jedra so bile obarvane rumeno in številčene po zaporedju.

Prometne razmere so trgu narekovale manjše število cest in poti, tržne razmere pa položaj trga, najvažnejšega dela srednjeveškega trga. Zaradi zahtev varnosti je bil trg v celoti obzidan, vendar se njegov obseg ni spreminjal vse do konca 18. stoletja, ko je obzidje začelo izginjati. Znotraj trga so bila na praznih površinah oblikovana dvorišča. Hišne meje so potekale vzdolž gospodarskih površin. Razporeditev obrtnih dejavnosti v trgu je bila praktična glede na dejavnost. Obrtno in trgovsko poslovanje je prioriteto postavljalo vsakdanje pridobivanje življenjskih dobrin v dvorišča in kasnejše vrtove. Prečna slemenitev stavb je bila presežena in je potekala vzporedno s trgom ali ulico. Glavni trg je imel sramotilni steber še vse do leta 1857, ko je bil odstranjen in predelan v portalna stebra kaplanije pri župnišču sv. Mihaela. Sredi trga je bil, na mestu do koder je segla voda po hudi poplavi v 80. letih 19. stoletja, postavljen zidan križ. Na Jožefinskem vojaškem zemljevidu (1763–1787) in kasnejšem Francisckejskem katastru (1825) na tem mestu ni zapisa o podobnem znamenju. Po Francu Hriberniku

je reka Paka v oktobru leta 1887 po štirinajstdnevnih nalivih močno narasla tako, da je bil promet med Družmirjem in Šoštanjem za več dni zaustavljen in je bilo mogoče priti v trg le s čolnom in na konju. Voda je

napravila veliko škode, saj je v spodnjem delu trga tekla skozi okna hiš. Po poplavi naj bi na mestu, do kamor je segala voda, postavili kip Marije. Vendar je znano, da je bil ob birmi, 14. junija 1892, na mestu starega, zidanega in menda že poškodovanega križa postavljen nov kip Marije, stoječ na okroglem stebru in kvadratnem podstavku, na katerem je bil napis: »Zur Ehre Gottes gewidmet von Franz und Maria Woschnagg 1892.« Kip postavljen sredi trga je zaznamoval njegovo podobo in prebivalce vse do danes.

Novo prelomnico v razvoju je trg dobil s pridobitvijo mestnih pravic 28. junija 1911. Takrat je doživel številne prezidave, bogate fasade pa so tudi na zunaj poudarjale spremenjeni značaj naselbine, čemur je botrovalo blagostanje meščanov, ki jim je obrt ponujala dovolj možnosti za zaslužek. Stavbe, ki so formirale trško zasnovano v 18. stoletju so bile po dimenzijah in oblikovanju skromne. Mnoge hiše v trgu, v katerih je bila razvita usnjarska in čevljarska obrt ter trgovina, so bile še leta 1872 lesene in krite s slamo. Na Slovenskem tako značilen baročni slog s stopnišči, vežami in arkadami

Prvotna umestitev kipa Marije na Glavnem trgu (arhiv Muzeja Velenje)

se tu ni uveljavil. Od marčne revolucije se je v Šoštanju precej gradilo.

Gospodarski razvoj se je kazal po številu novogradenj in težnji po oblikovanju zunanosti stavb. Klasicistične stilne prvine so se uveljavile v prvi polovici 19. stoletja, v še večji meri pa se je uveljavil novohistorični stil, po načelu ekonomičnost, praktičnost in solidnost. Objekti so imeli ambiciozno zasnovo in s tem pomembno mesto v trškem ambientu. Zasnova samega trga je še bila srednjeveška, vendar je trško obzidje z modernizacijo že začelo izginjati, trg se je spremenil, iz kmečke hiše se je razvila meščanska hiša. V trgu so se naseljevali ekonomsko najmočnejši prebivalci, ki so lahko gradili ugledno zasnovane stavbe, v ta okvir je sodil tudi reprezentativni vhod v tovarno. Tržani so že v 19. stoletju gradili hiše z etažami, s katerimi je trško jedro dobilo značilen videz.

V pritličjih hiš so bile obrtne delavnice, trgovine in gostilne. Na zaprtih dvoriščih za trško hišo pa so lastniki imeli kmečka gospodarstva z lesenimi ali zidanimi gospodarskimi poslopji, ki so bila neredko izvor požarov. Takšno je še ohranjeno gospodarsko poslopje hiše št. 1 tik ob Paki na današnjem Trgu bratov Mravljakov. Vendar v trgu stavbe praviloma niso presegle enega nadstropja, s čimer je bila predstavljena skromnost provincialnega trga, ki pa je z bogatimi fasadami nekaterih

objektov vendarle izkazoval uspešen razvoj. Značilna je nadstropna meščanska hiša z obrtno delavnico ali trgovino v pritličju in stanovanjem v nadstropju. Trgovine in lokali so imele na fasadi nad vhodom napis in izvesek.

V drugi polovici 19. stoletja so bile mnoge stavbe, glede na stanje Franciscejskega vojaškega zemljevida, ki je nastal med leti 1763–1787 in Franciscejskega katastra leta 1825, zgrajene na novo. Mnoge pa so bile postopno dograjevane ali nadgrajene, na kar kažejo različne višine objektov v severnem delu trga. Trško jedro je še ohranjalo klasicistične fasade nadstropnih hiš z obrtnimi delavnicami in trgovinami v pritličju in stanovanji v nadstropju. Hiše so bile večinoma pravokotne z gospodarskimi poslopji, ki so nekdanj služila služinčadi. Na tem območju sta med meščanskimi hišami izstopali vogalna stavba s stolpičem na Primorski cesti 1, ki je bila na prelomu stoletja v lasti Hansa Woschnagga. Druga meščanska hiša je že nastala na Primorski cesti 3, v lasti Franza Xaverja Woschnagga, opredeljena kot edina meščanska vila na tem področju. Druge pomembne stavbe v trgu so še Mestna hiša (Rotovž) z mestno uro (danes Društvo upokojujencev), upravna stavba Tovarne usnja FW&S in Kunstova hiša kot ena najstarejših stavb v trgu itn. Trg

je nekdanj imel pomembne attribute, ki so ga povzdigovali kot javni prostor, tudi prostor prireditvev. Ti atributi so zaokroženost trga, trški vodnjak in kip Marije.

Zaključek

Pisanje pred vami je razumeti kot pobudo za ustrezno uresničenje nadstandardne poteze investitorja za ureditev Trga bratov Mravljakov, ki vsekakor presega standardno ureditev recimo, pač neke ceste v občini. Marsikdo bo morda dodal še kakšen vidik, ki je na tem mestu izpuščen, vsekakor pa je pred nami pomembna odločitev, kakšen naj bo trg v prihodnosti. Torej kako ga oživiti, da bo služil tako tam živečim prebivalcem, trgovini in obrti, turistični ponudbi, gostinstvu itn. Naš skupni cilj naj bo, da se bo v trgu prijetno ustaviti in opraviti katero od storitev, morda je v tej smeri umestna umestitev institucije, ki prebivalstvo vsakodnevno pritegne (knjižnica, TIC, glavni vhod v Muzej usnjarstva na Slovenskem). Za konec je morda pomembno tudi to, da prevlada veduta v kolektivnem spominu prebivalstva, ki je nastajala v zadnjem stoletju in ne zgolj zadnjih nekaj let ali celo obdobja od preselitve sedeža občine v Vzhodni del Šaleške doline. Zaradi tega je pred nami velika odgovornost, da aktivno predlagamo rešitve, da zapustimo zanamcem trg s tradicijo, trg v katerega se bodo vračali.

Glavni trg prve polovice 20. stoletja (arhiv Muzeja Velenje)

Trki na trgu

(kratka zgodovina urejanja TBM)

Ker je urejanje trga pred oknom hiše v kateri prebivam spet aktualna tema, se mi je zdelo smiselno, da poizkusim bralcem Lista ponovno predstaviti še moje mnenje na to temo. Redni bralci Lista vedo, da sem v preteklosti skozi zapise v našem lokalnem mediju velikokrat skušal ozavestiti lokalno javnost o posegih v prostor in pri tem upal, da bo to prispevalo k boljšim odločitvam tistih, ki imajo v rokah lokalno oblast. Seveda mi je to le redko uspelo. Tudi tokrat si ne delam iluzij, da bo kdo od odločevalcev delil moje mnenje. Se mi pa zdi pomembno, da novim generacijam, ki bodo trg uporabljale v prihodnosti, nekoliko osvetlim trud, ki je bil v preteklih letih vložen v urejanje našega »City of light,« zlasti pa v Trg bratov Mravljakov (v nadaljevanju TBM), ki ga menda spet čaka nova prenova.

Kot nadebuden študent arhitekture sem se s trgom začel ukvarjati že z diplomsko nalogo. Takrat sem, kot se to spodobi, skrbno prebral vse dosegljive zgodovinske vire in pod vodstvom profesorja dr. Vladimira Brezarja, seveda še brez računalniških aplikacij, zrisal številne skice bodoče ureditve trga. Že takrat je bila predmet proučevanja tudi najustreznejša lokacija podstavka za ponovno postavitve Marije na TBM.

Pri študiji lokacije sem se naslonil na teorijo dunajskega arhitekta (Camillo Sitte, 1843 - 1903), najbolj znanega po teoriji urejanja mestnih trgov, po kateri je postavitve skulpture na sredino trga, ki ga je obravnaval kot dnevno sobo mesta, najslabša možnost.

Vzor za postavitve spomenikov je tako še vedno eden najlepših trgov na svetu v Firencah, ki ga krasí znana preko 5 m visoka mojstrovina Michelangela (danes na trgu Piazza della Signoria stoji replika skrbno varovanega Davida).

Z uspešno opravljeno diplomo, ki se je ukvarjala tudi z vsebino vsakega objekta, ki tvori trg, sem dobil priložnost, da na Zavodu za urbanizem iz Velenja nadaljujem z delom pri urejanju starega dela mesta. Večina idej iz diplomskega dela se je tako »perisala«, takrat seveda še ročno, v »uradni« Ureditveni načrt, ki ga je daljnega leta 1988 potrdila takratna skupščina, katere član je bil tudi takratni predsednik krajevne skupnosti, Matjaž Natek.

Da je bil sprejem Ureditvenega načrta pomemben mejnik v razvoju propadajočega mesta, dokazuje tudi zadovoljstvo vodstva KS, ki mi je ob tej priložnosti podelila priznanje, za katerega sem še danes hvaležen. »Naj Šoštanj zopet postane mesto« se je glasilo geslo, pod katerim smo javnosti predstavili načrt. Tudi javnost je načrt dobro sprejela. Šoštanj je bil takrat na najnižji možni točki razvoja, saj je bila v takratnih načrtih še celotna desna stran Pake za potrebe energetike izbrisana. To je bil tudi čas prvih ekoloških protestov. Pogrezanje nad izkopanim lignitom se je prav takrat v najokrutnejši obliki demonstriralo v izginjajočem Družmirju, v zraku pa se je mešalo žveplo iz elektrarne in saje iz tovarne usnja.

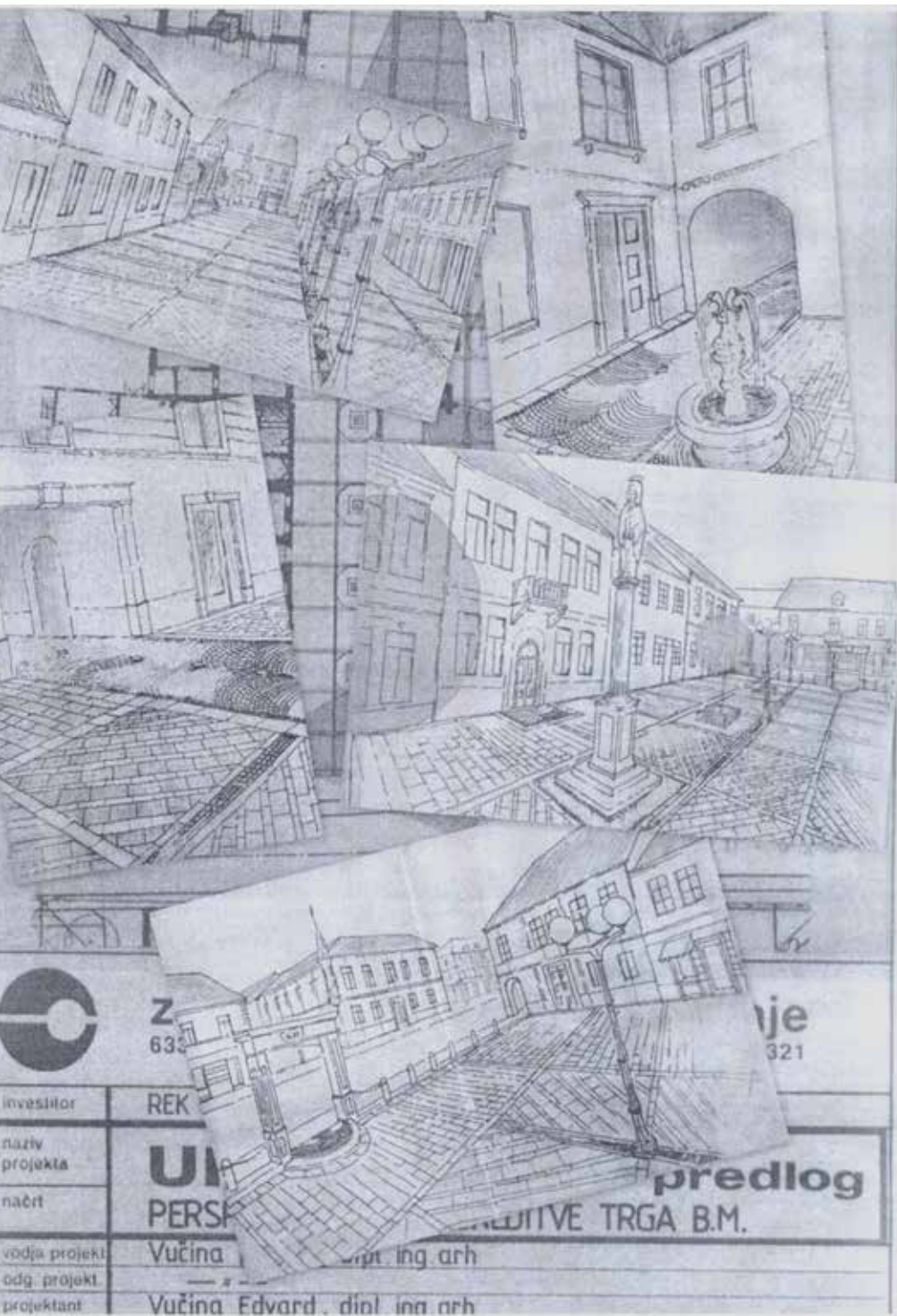
Sam ureditveni načrt, ki ga je naročil promogovnik, je v svoji zaključni fazi

predvideval tudi tlakovanje TBM na način, da se avtomobilski promet preusmeri v ozadje trga. Seveda pa je glede na načrte izkopavanja načrt vključil tudi interes promogovnika, da se na levi breg Pake prestavi čim več vitalnih ustanov mesta (šole, vrtci, pošta...). V okviru priprave načrta prenove Šoštanja so bile zato podrobno izmerjene vse stavbe na TBM in načrtovana številna stanovanja za družine, ki so živele na desnem bregu. Proces preseljevanja se je s poružitvijo dveh »elektrarniških blokov« in preselitvijo stanovalcev na lokacijo bivše tovarne plastike, kmalu tudi začel. To je bil tudi čas burnih dogodkov, razpada sovjetske zveze, razpadanja Jugoslavije,

Pri študiji lokacije sem se naslonil na teorijo dunajskega arhitekta (Camillo Sitte, 1843 - 1903), najbolj znanega po teoriji urejanja mestnih trgov, po kateri je postavitve skulpture na sredino trga, ki ga je obravnaval, kot dnevno sobo mesta, najslabša možnost. Vzor za postavitve spomenikov je tako še vedno eden najlepših trgov na svetu v Firencah, ki ga krasí znana preko 5 m visoka mojstrovina Michelangela (danes na trgu Piazza della Signoria stoji replika skrbno varovanega Davida).

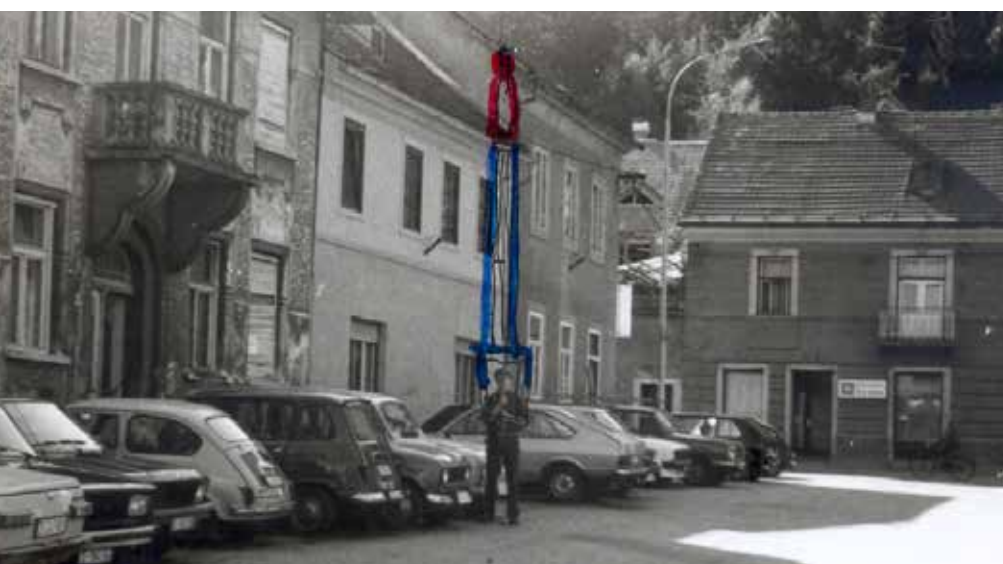
osamosvojitvene vojne, ustanavljanja nove države z novo ustavo. Šoštanju se je takrat odprla možnost, da se na referendumu odloči za svojo občino in spet izviije iz velenjskega primeža.

Nove občine so si najbolj želeli prav v mestu živeči prebivalci, kar so dokazali rezultati na referendumu. Vsekakor bolj kot prebivalci okoliških naselij, ki so kasneje zaradi večjega števila volivcev prevzeli vajeti novoustanovljene občine.

Vodstvo KS Šoštanj je seveda računalo, da jih bodo Šoštanjčani na prvih občinskih volitvah nagradili in jim zaupali vodenje nove občine. S premogovnikom oz. Srečkom Mehom, ki je takrat vodil službo rudarskih škod, so se dogovorili, da se uredi vse potrebno za prestavitev skulpture Marije iz velenjskega muzeja na nov podstavek, na lokacijo, ki ne bo ovirala nadaljnega razvoja trga in bo simbolno oznanila novo obdobje v razvoju shiranega mesta. Naloga za izvedbeni načrt podstavka je bila sprva zaupana arhitektu A. Miklavcu (avtor župnišča oz. cerkve v Florjanu). Kot direktor Zavoda za urbanizem je na moje presenečenje nalogo položil na mojo mizo, sam pa sem jo z veseljem sprejel. Naloge sem se lotil z vso resnostjo in pri tem uporabil vse, kar sem se naučil na fakulteti. Glede lege je odločitev padla že med izdelavo prej omenjenega diplomskega dela, potrebno pa je bilo določiti še višino in obliko podstavka. Pri določanju višine mi je pomagal prijatelj Peter Naraločnik, ki se je z visokim drogom postavil na lokacijo podstavka, sam pa sem iz vseh kotov s fotografiranjem preverjal ustreznost pogleda na samo skulpturo.

Z uspešno opravljeno diplomom, ki se je ukvarjala tudi z vsebino vsakega objekta, ki tvori trg, sem dobil priložnost, da na Zavodu za urbanizem iz Velenja nadaljujem z delom pri urejanju starega dela mesta. Večina idej iz diplomskega dela se je tako »prerisala«, takrat seveda še ročno, v »uradni« Ureditveni načrt, ki ga je daljnega leta 1988 potrdila takratna skupščina, katere član je bil tudi takratni predsednik krajevne skupnosti, Matjaž Natek.

Da je bil sprejem Ureditvenega načrta pomemben mejnik v razvoju propadajočega mesta, dokazuje tudi zadovoljstvo vodstva KS, ki mi je ob tej priložnosti podelila priznanje, za katerega sem še danes hvaležen. »Naj Šoštanj zopet postane mesto« se je glasilo geslo, pod katerim smo javnosti predstavili načrt. Tudi javnost je načrt dobro sprejela. Šoštanj je bil takrat na najnižji možni točki razvoja, saj je bila v takratnih načrtih še celotna desna stran

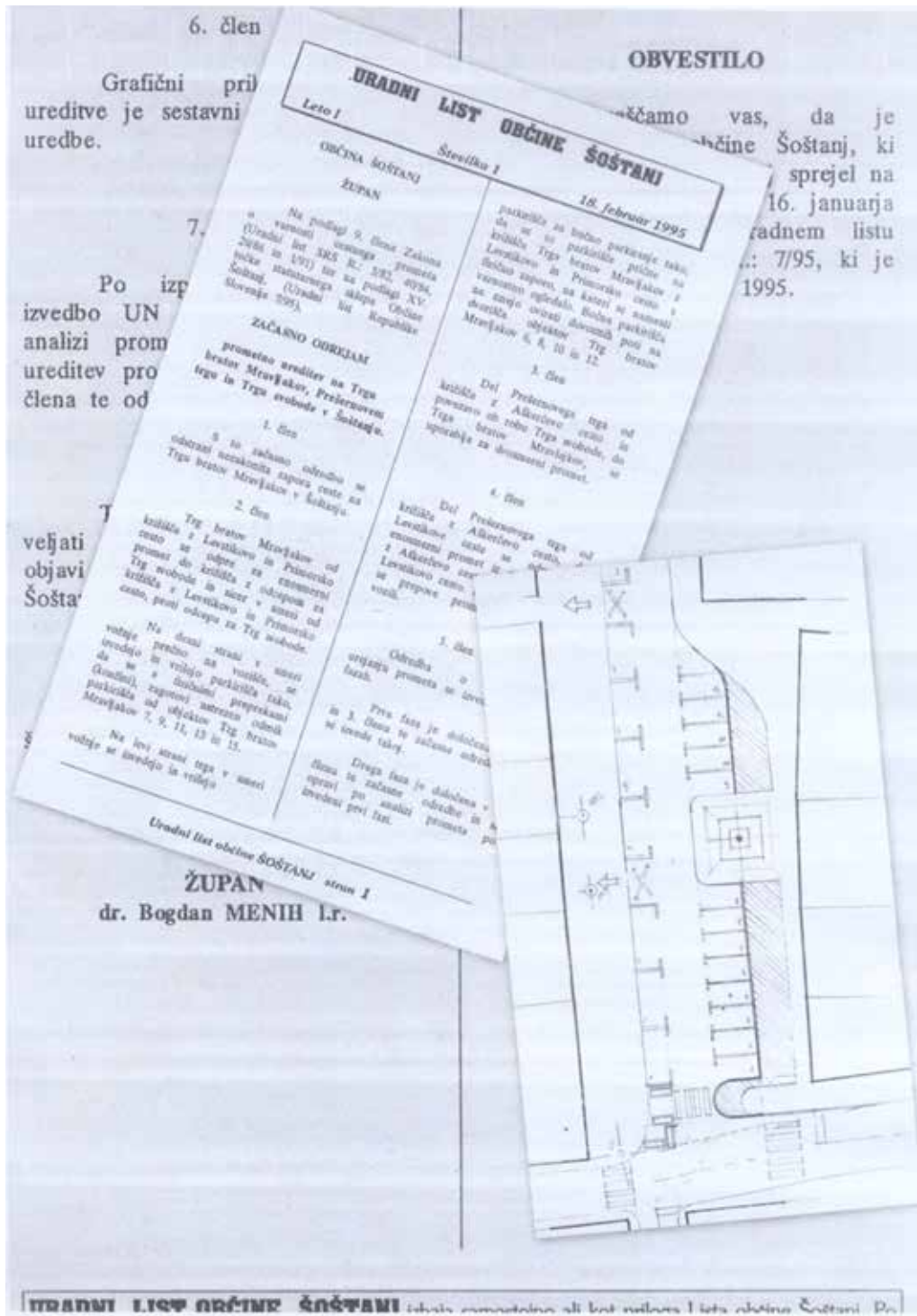

Predsednik KS nadzira gradnjo

Pake za potrebe energetike izbrisana. To je bil tudi čas prvih ekoloških protestov. Pogrezanje nad izkopanim lignitom se je prav takrat v najokrutnejši obliki demonstriralo v izginjajočem Družmirju, v zraku pa se je mešalo žveplo iz elektrarne in saje iz tovarne usnja.

Današnji pogled tako v ozadju ponuja dve najbolj dominantni stavbi na trgu, mestno hišo z uro in sosednjo stavbo z okrasnim balkonom. Pri dimenzioniranju podstavka pa sem si pomagal s klasičnim toskanskim redom, s katerim so oblikovane številne renesančne stavbe. Glavna značilnost omenjenega reda oz. stila so posebna merska razmerja, ki so nastala na podlagi dvatisočletne tradicije klasične antične arhitekture. Izhajati je bilo potrebno iz dimenzij same skulpture, ki je še čakala pod oboki grajskega dvorišča, kjer sem jo podrobno izmeril.

Tako je bil izbran osnovni modul (premer stebra), mere vseh ostalih detajlov podstavka pa so bile v naprej predpisanem razmerju do osnovnega modula. Da je človeško telo lepo, ker je v celoti oblikovano v razmerju zlatega reza (0,6180...), nas je spomnil veliki um renesanse (Leonardo da Vinci). Dandanes smo že pozabili, da smo s prevzemom francoskega merskega sistema izgubili orodje za dimenzioniranje lepega, ki ga je Avstro-ogrska monarhija v obliki čevljev in palcev še poznala. Spodnji del podstavka v obliki stopnišča je zamišljen tudi v smislu klopi za posedanje in tribune ob prireditvah, a so ga verniki začeli uporabljati tudi za polaganje sveč in cvetja. V obrazložitvi projekta za izvedbo sem takrat tudi predlagal: »...da dobi Marija novo simbolno vlogo, da

postane garant - zaščitnica novega obdobja v razvoju Šoštanja, ki je času, ko Marije ni bilo na trgu, preživeljal hude čase.

V letu pred prvimi lokalnimi volitvami (leta 1994) je KS Šoštanj z Matjažem Natkom na čelu pospešeno urejala celotno mesto. Šoštanj je med drugim dobil nove prostore za glasbeno šolo, začela se je graditi športna dvorana, med novimi pridobitvami pa je bil tudi razširjen most čez Pako, ki je omogočil prekatégorizacijo cest in tako tudi razbremenitev motornega prometa preko TBM. Zakaj se je tako mudilo zapreti trg za motorni promet sicer ne vem, a z dejstvom, da je takratna ekipa na KS to dejansko izvedla na način, da so na zgornji del trga postavil kovinske ovire in betonska cvetlična korita, se

marsikdo ni strinjal. Kritike, ki so padale na novo prometno ureditev, kljub upanju, da se bodo ljudje sprijaznili, se niso umirile. Dejstvo je, da je bil napačno razumljen že omenjeni ureditveni načrt, ki je sicer res vključeval tudi popolno zaporo za motorni promet, a šele po izpolnitvi vseh načrtovanih sprememb v zaledju objektov, ki tvorijo trg. Zapore cest vedno vplivajo na obremenitev ostalih cest v okolici, kar pa ni všeč tistim, ki se morajo po zapori navaditi na nove avtomobile. Zadovoljni pa niso tudi tisti lastniki lokalov, ki si želijo čim več potencialnih mimovozečih strank.

Zgodilo se je tako, da se kljub uspehom pri urejanju mesta predsedniku KS ni uspelo dokopati do županskega žezla, ki ga je, kot je znano, prevzel lokalni zdravnik, Bogdan

Menih. Mogoče je na rezultat vplivalo tudi prezgodnje zapiranje trga. Takole, s časovne distance dveh desetletij, se mi zdi še posebej zanimivo, da je bil prvi ukrep novoizvoljenega župana prav uredba o začasnemu ureditvi prometa na TBM, ki je bila objavljena v prvi številki Uradnega lista Občine Šoštanj. Na podlagi omenjene uredbe, ki je imela tudi grafično prilogo (avtor je bil pisec teh vrstic), so bile odstranjene fizične ovire in korita, zaživela pa je ureditev enosmernega prometa, ki je v veljavi še danes.

O boju med občino in KS, ki se je razplamtel prav na TBM, je takrat, poleg polemik v NČ in Listu OŠ, pisal tudi častnik Večer, ki je med drugim zapisal tudi tole: »Taka odločitev lahko

kaže na dvoje: da je vodstvo šoštanjske KS odločalo mimo krajanov, ki si je prizadevalo zapreti osrednji trg, ali pa je res (na kar opozarjajo predvsem prebivalci Šoštanja), da zdaj o usodi Šoštanja odločajo ljudje z nove občine, ki niso Šoštanjčani.« Nova domača oblast je po mnenju KS izničila dolgoletni boj z Velenjčani, da bi končno zaprli trg. Na točki ureditve osrednjega javnega prostora se je torej odvijala tudi ideološko politična igra in ni naključje, da simbolno »zapiranje« trga lahko razumemo tudi kot boj med starim planskim gospodarstvom socialistične ureditve in

novim »tržno« usmerjenim gospodarstvom, v katerega se oblast naj ne bi mešala.

Podobna bitka se je bila tudi nekaj let kasneje (spomladi 1998, torej pred 20-timi leti), ko je skupina osemnajstih podjetnikov podala pobudo za ponovno ureditev dvosmernega motornega prometa. Svoje »tržne« argumente so takrat soočili z argumenti projektantov nove ureditve TBM, ki sta jo po naročilu občine snovala izbrana arhitekta (Nande Korpnik in Željko Marin). Takratni župan je za tednik Naš čas takrat med drugim

izjavil naslednje: »Trg sodi v območje, za katerega je bil pred leti izdelan ureditveni načrt. Z njim je bila predvidena centralna funkcija trga tako, da se motorizirani promet iz trga izloči in ustvari peš cona. V tem trenutku dokončna ureditev trga, ki vključuje tudi zaprtje za motorni promet, še ni možna.« Iz citirane izjave se vidi, da je takratni župan dobro poznal problem in se zavedal, da je potrebno pred zaprtjem trga uresničiti še nekatere druge dele ureditvenega načrta, ki mu je sledil, pa čeprav ga je »podedoval« od ekipe Matjaža Natka, svojega nasprotnika na

prvih volitvah. Malce kasneje se je realizirala kompromisna in dejansko začasna ureditev TBM, ki jo poznamo še danes. Otvoritev nove ureditve je padla v adventni čas leta 2001, torej v leto, ko je Šoštanj praznoval 90 let mestnih pravic. Glavni poudarki nove ureditve so bili v ohranitvi prometnega režima in ohranitvi mirujočega prometa na način, da se povečajo površine za pešce, doda ulična oprema z drevesi, svetilkami in klopmi, na izrecno željo turističnega društva pa se je dodala posebna jeklena viseča mreža, ki je služila organizatorjem prireditve (Advent, Pust, ...).

Zasnova, ki je vključevala tudi obnovo mostu čez Pako, torej ni bila slaba in je večkrat dobro služila fleksibilnemu namenu (avtomobili so se morali za čas prireditve umakniti). Žal pa se je pretirano varčevalo pri materialih in izvedbi, zato danes, po šestnajstih letih, ureditev izgleda precej dotrajana. Še bolj žalostno pa je to, da že trideset let po uspešni predstavitvi vizije razvoja starega dela Šoštanja še vedno niso izpolnjeni pogoji, ki jih je takrat želel izpolniti pokojni Bogdan Menih. Naslednikom se je s porušitvijo objektov propadle tovarne usnja ponujala lepa priložnost, da bi se resno lotili urejanja tega dela mesta, ki danes dobesedno gnije in predstavlja glavno mestno sramoto. Nevarno propadajoče objekte danes lahko »občudujejo« obiskovalci muzeja usnarjstva. Slednji je tudi edini uspešen poskus oživitve mesta, za katero se je ves čas trudila tudi krajevna skupnost (Mesto svetlobe).

Bodočim urejevalcem trga, ki so se projekta lotili, da bi se dokopali do evropskega denarja, bi rad položil na srce, da Šoštanjčani ne potrebujemo spet nove prometne bitke in nekega lepotnega šminkanja starih ometov, tlakov in klopi. Šoštanj potrebuje resno investicijo v stavbe, ki jih bo potrebno obnoviti in oživeti z javnim denarjem, saj »trg« deluje le preko raznih lokalnih tajkunov. Propadajoče stavbe okoli TBM, nad katerimi bdi še roka varuhov kulturne dediščine, pa jim ne morejo zagotoviti dobička (le ta jih namreč zanima). Le s poštenim vložkom javnega denarja v posamezno stavbo (brez »podmiznega« dogovarjanja z izvajalci) se da počasi, stavbo po stavbo, izboljševati stanje. Na idilično sliko trga, ki bi ga obkrožali številni lokalčki, trgovnice, obrtne delavnice in podobne srednjeveško oblikovane »Potemkinove vasi« raje pozabite, saj kaj takega v mestecu s tri tisoč prebivalci, ki živijo v senci mogočnih dimnikov in se jim pogrezajo in tresejo tla pod nogami, vsaj v tem življenju, ni možno. Tudi morebitno prestavljanje device Marije po trgu, četudi na »staro« lokacijo, je zame razmetavanje javnega denarja. Restavriranje nekega

starega »gosposkega« časa, ki je s svojimi družbenimi konflikti Šoštanjčane v preteklosti pahnil v krvavo revolucijo, se mi res ne zdi smiselno, še zlasti v času, ko smo spet priča neoliberalnemu večanju socialnih razlik, ki lahko vodijo le v nov družbeni konflikt. Brisanje rezultatov truda, ki ga je v preteklosti vložila ekipa KS pod vodstvom M. Natka in kasneje nadaljevala občina pod vodstvom B. Meniha ter dopolnile ostale

ekipe KS (ob stoletnici mestnih pravic so na podstavek pritrdili tudi kamnito spominsko ploščo) pa bi sam doživel kot podobno nekulturno in nespoštljivo ravnanje, kot se je zgodilo ob ureditvi trga leta 1952, ki je s trga takrat odneslo Marijo s podstavkom vred. Da takratna odstranitev Marije sovpada z regulacijo Pake oz. izgradnjo prvih blokov termoelektrarne in začetkom stagnacije v razvoju mesta pa seveda tudi ni naključje.

glati rez 0,6180...

Pri dimenzioniranju podstavka sem si pomagal s klasičnim toskanskim redom, s katerim so oblikovane številne renesančne stavbe. Glavna značilnost omenjenega reda oz. stila so posebna merska razmerja, ki so nastala na podlagi dva-tisočletne tradicije klasične antične arhitekture. Izhajati je bilo potrebno iz dimenzij same skulpture, ki je še čakala pod oboki grajskega dvorišča, kjer sem jo podrobno izmeril.

Arhitekt Edi Vučina,
velenjski grad, 1989

